תקטף נשמתו. ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה. *איזו היא אמן יתומה אמר רב הונא דין דיתיב למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה. תנא א *גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן. אמר ר' תנחום אם בירכך גוי ענה אחריו אמן דכתיב °ברוך תהיה מכל העמים. גוי אחד פגע את רבי ישמעאל ובירכו אמר לי' כבר מילתך אמירה פגע אחרינא וקיללו אמר לי' כבר מילתך אמירה אמרו לו תלמידיו רבי כמה דאמרת להדין אמרת להדין. אמר לון כן כתיב °אורריך ארור ומברכיך ברוך:

תורה אור: דברים ז · בראשי' ט

הדרן עלך אלו דברים

*הרואה ב מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ג מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה אומר ברוך שעקר עבודה זרה מארצינו: **גמ'** מתני' בנסי ישראל ד *אבל בנסי יחידי שנעשו לו אינו צריך לברך. מהו ה שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו ואם היה אדם מסויים כגון יואב בן צרויה וחביריו ואדם שנקדש בו שם שמים כגון חנניה מישאל ועזריה ונסי שבטים מהו שיברך. מאן דאמר ו *כל שבט ושבט איקרי קהל צריך לברך מאן דאמר כל השבטים קרויין קהל אין צריך לברך. *הרואה בבל צריך לברך חמש ברכות. ראה פרת אומר ברוך עושה בראשית. ראה מרקולים

פני משה

בחוטף המלה ואומר במהירות: דין דחייב למיברכה והוא ענה ולא ידע וכו'. כצ"ל וכן הוא בסוכה ובמגילה: זה שהוא חייב איזה ברכה והוא עונה אמן ואינו יודע על מה הוא עונה שלא שמע הברכה אלא שמע שעונים אמן ועונה עמהם זו היא אמן יתומה: תנא. בתוספתא בפ"ה: גוי שבירך את השם. כן צ"ל גוי המברך בשם עונין אחריו אמן כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן וכן הוא בסוכה פ"ג ובמגילה פ"ב ויש שם חסרון בספרי הדפוס והכי איתא התם: דכתיב ברוך תהיה מכל העמים. אפי' אם העמים יברכו אותך תחול עליך הברכה:

הדרן עלך אלו דברים

הלכה א מתני' הרואה מקום שנעשו בו נסי' לישראל. כגון מעברות ים סוף ונחלי ארנון ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה רבינו ע"ה כשעשה מלחמה בעמלק ודומיהן. ואניסא דרבים מחייבי כולי עלמא לברוכי ואניסא דיחיד איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה ובנו ובן בנו חייבים לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה וכל הני ברכות דמתניתין בעו הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה: **גמ'** מתני' בנסי ישראל. דוקא בנסים שנעשו לכל ישראל: אבל בנסי יחידי וכו'. אין אחר צריך לברך אלא הוא בעצמו דוקא: ונסי שבטים. נס שנעשו לשבט אחד מן השבטים מהו שיברך וקאמר. דתליא בפלוגתא דתנאי דפליגי בפ"ק דהוריות אם שבט אחד איקרי קהל וכרבים דמי או לא: מ"ד כל השבטים כולן דוקא איקרי קהל א"צ לברך: ראה פרת. א' מד' נהרות שמברכין

מסורת הש"ס

פ' תוס' סוכה נג. ד"ה וכיון

פ' תוס' חולין מט. ד"ה והברכה

ברכות נד.

הוריות ה.

פסחים פ.

ברכות נז:

עין משפט נר מצוה

נ

א טוש"ע או"ח סי' רטו ס"ב

א

ב מיי' פ"י מה"ב ה"ט סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' ריח ס"א

ב

ג מיי' וסמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' רכד ס"ב

ג

ד מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' ריח ס"ב ד

ד

ה טוש"ע שם ס"ד ו

ה

ו מיי' פי"ב מה' שגגות ה"א

פירוש מבעל ספר חרדים

שאנו רואין חכמים עושין מעשה כן בסוף ההלל בלי עניית ראשי פרקים נראה דכן הוא הפירוש האמיתי: לשון הערוך ירושלמי דברכות איזה הוא אמן יתומה א"ר הונא הדין דמחייב למיברכה ולא ידע מה הוא ענה. ופי' ולא ידע שלא שמע הברכה אעפ"י שיודע איזו הוא כיון דחייב ובענייתו אמן יצא י"ח אין לו לענות: אמן קטופה. שפסק אמן לשנים: אמן חטופה. שחטף ואמר אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך עכ"ל:

סליק פירקא אלו דברים

פרק ט הרואה מקום שנעשו בו נסים. פי' ה"ר עובדיה כגון מעברות ים סוף ונחלי ארנון ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה ע"ה כשעשו מלחמה בעמלק ודומיהן ואניסא דרבים כגון הני דאמרינן מיחייב כולי עלמא לברוכי אבל אניסא דיחיד כגון הרואה מקום שנעשה לו בו נס איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה ובנו ובן בנו חייב לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה וכל הני ברכות דמתניתין בעו הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה עכ"ל: הרואה. דבל ניסי יחיד הוא ודאי צריך לברך כשיגיע לאותו מקום ברוך שעשה לי נס במקום הזה אבל אחרים אין צריכין שיברכו ולא איפשיטא ובבבלי איבעיא לן אי אמרינן הוא ובריה ובר בריה צריכי לברוכי לגירסת הגאונים ורי"ף ורמב"ם וה"ר יונה והרשב"א וכתב הרשב"א דלאו דוקא בר בריה אלא כל יוצאי ירכו שבעולם וכתב דתלמידו נמי חייב איכא דרבים דאשכחן בבבלי דרב אנא בריך אניסא דרב יהודה רביה כן הביא הנוסחא הר"ש ואם היה אדם מסויים וכו' עזריה מברך וכן הוא בבבלי: ניסי שבטים שנעשה לשבט אחד ולא היו בני אותו השבט רוב ישראל מהו וכו' ופשיט מ"ד וכו' פלוגתא דר"מ ור' יהודה פ"ק דהוריות דרבי יהודה סבר דאם הורו ב"ד הגדול ועשו שבט אחד על פיהם גורר כל השבטים שיביא כל שבט ושבט פר כמפורש שם בירושלמי הכא נמי נס שנעשה לשבט אחד גורר כל השבטים לברך שעשה נס לאבותינו במקום הזה דכשנעשה הנס לאותו השבט כאלו נעשה לכולהו שבטים: הרואה בבל וכו' חמש ברכות כדמפרש ואזיל. פרת מרקולים כיתו בל נבוכדנצר וכו': ראה פרת. נהר פרת

מראה הפנים

דין דחייב למיברכה והוא ענה ולא ידע וכו'. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מברכות בהלכה י"ד לפרש להאי דאמן יתומה ורש"י ז"ל וכן התוס' בפ' שלשה שאכלו דף מ"ז פירשו יתומה שלא שמע הברכה אלא ששמע שעונין אמן ומשמע דאע"פ שאינו מחויב באותה ברכה שכבר בירך או שהתפלל אפ"ה אינו יכול לענות אמן בלא שמיעה ובלא ידיעה והלכך הוצרך לתרץ דהאי דאלכסנדריא של מצרים דפ' החליל היו יודעים באיזו ברכה עומד החזן אלא שלא היו יכולי' לשמוע והלכך ענו אמן ע"י הנפת סודרין ולהאי פירושא דהכא צריך לומר דהתם מיירי בשכבר יצאו והתפללו בפני עצמן ולא היו מחויבי' באותה ברכה שמברך החזן וכ"כ כפי' ה"ר יונה ז"ל:

גוי המברך בשם עונין אחריו אמן. ומסיים בתוספתא כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן עד שישמע את הברכה כולה ולפ"ז נ"ל דלאו כששמע הזכרת השם מיירי דא"כ מאי חששא איכא בכותי הלא שמע דמברך לשם ולא להר גריזים ועוד מאי עד שישמע הברכה כולה אם שמע הזכרת השם ורוצה לענות אמן ודאי שמע גם סוף הברכה אלא דה"ק ששומע נוסח הברכה להשם ולא שמע הזכרת השם ממש מפיו ולאפוקי אם שינה נוסח הברכה שמברכין להשם דאז אפי' אחר ישראל אין עונים אמן כדכתב הרמב"ם ז"ל שם בהל' י"ג:

אמר לון כן כתיב אורריך ארור ומברכיך ברוך. כלומר דכך אני מפרש הפסוק מי שאורר אותך יהא ארור ומי שמברך אותך יהא ברוך והתלמידים דעתם היה לפרש למי שאתה אורר יהא ארור ולמי שאתה מברך יהיה ברוך ובהכי ניחא נמי הא דלא שאלו אותו על מה שהשיב להראשון שברכו כבר מילתך אמורה דלאיזה פסוק הוא מכוון משום דהיו סוברי' דדעתו על פסוק ברוך תהיה מכל העמים וכדדרש ר' תנחומא וא"כ שפיר אמר לו כבר מילתך אמורה דתקבל הברכה מכל העמים ולכן כששמעו דגם להשני השיב לו כזה היה קשה להם מה זה דאמרת להדין כהדין והיכן כתוב זה שהשבת להשני כמו כן דלפירושם בפסוק אורריך וגו' לא נשמע כלום מהאי קרא והשיב להם לא כמו שאתם סוברים אלא לפסוק זה אני מכוין דנכללו שניהם דכך הוא פירושו דהאורריך יהיה ארור והמברכך יהיה ברוך:

סליק פירקא בס"ד

הרואה מקום שנעשו בו נסים. מתני' בנסי ישראל וכו'. והתם מסיק דאניסא דיחיד איהו חייב לברוכי ולפי גי' הרי"ף ז"ל איהו ובריה ובר בריה חייב לברוכי וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"י מברכות בהל' ט'. וכתב שם על נסי ישראל כגון ים סוף וכו' וכן כל מקום שנעשו בו נסים לרבים. והיינו אם הם רוב הקהל דכל ישראל כדאמרי' לענין קרבן פסח וכן לענין הוראה ועיין בדיבור דלקמן המתחיל ונסי שבטים:

מהו שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו וכו'. לפי הגי' שלפנינו כל הני בעיות דלא איפשיטו הכא. וגי' הרא"ש ז"ל ואם היה אדם מסוים וכו' כגון חנניה מישאל ועזריה מברך. והב"י בסי' רי"ח כתב דלפי גי' זו פשיטותא דמברך קאי אכולהו וכו' ע"ש. ונראה דאף לפי גי' הרא"ש האי פשיטותא לא קאי אלא אהא ואם היה אדם מסוים וכו' דמשמע דזהו כמילתא באנפי נפשה וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל שהביא שם שכתב בירושלמי בעי מהו שיברך אדם על נס אביו וגם רבו וכיון דאיפשיט בגמרין לברוכי הוא ובריה ובר בריה תלמיד נמי מברך א"כ היה מפרש דגם אביו ורבו לא איפשיטא הכא אלא דהוא ז"ל פסק כדהתם וכפי גי' הרי"ף ז"ל:

ונסי שבטים מהו שיברך וכו'. ראיתי כאן מבוכ' באחרונים בדברי הרמב"ם ז"ל. הכ"מ הקשה בסי' הנזכר למאי דאמר בירושלמי דלמ"ד כל שבט איקרי קהל חייב לברך על נס של שבט אחד ופלוגתא דר"מ עם ר"י ור"ש בפ"ק דהוריות היא וכיון דקי"ל כר"י וכר"ש וכ"פ הרמב"ם בפ' י"ב משגגות וא"כ למה פסק כאן דאינו מברך. והביאו המ"א ופלפל בתירוץ הל"ח ע"ז ע"ש ועוד הקשה דבפסחים דף פ' אמרי' דלר"י ולר"ש אם נטמא שבט אחד עושין בטומאה משום דאיקרי קהל והרמב"ם פסק דלא כוותייהו משום דסתם מתני' דלא כוותייהו וא"כ יהיו דבריו סותרין זה את זה וכתב לכן נ"ל דדוקא בהוראת ב"ד קי"ל כוותייהו משום דכתיב בהדיא קהל והכא לפסח מדמינן לה עכ"ל והנה בענין קושית הכ"מ יש לשאול דמאין למד לומר כן דהרמב"ם פסק כאן דאינו מברך אם ממה שהעתיק נסי ים סוף וכו' דהן נסי דכל ישראל מפני שזהו לשון הברייתא דהתם כרים פרקין כתב הוא ז"ל כן כדרכו בכל מקום וכך היו אלו הנסים לכל ישראל אבל אם נדקדק בלשונו של הרמב"ם במה שהוסיף עוד וכתב וכן כל מקום שנעשו בו נסים לרבים הרי דלא כתב כאן לכל ישראל אלא לרבים והיינו כמו שביאר במקום אחר דרוב קהל דישראל ככל ישראל נינהו ואפי' אינן אלא שבט אחד והיינו נמי לרבים דקאמר הכא וזהו בהוראה וקרבן פסח דתרווייהו שוין לדינא לשיטתיה כדפסק בפ' ז' דקרבן פסח ובפ' י"ב דשגגות כר' יהודה דברייתא דהוריות דף ה' ע"ב דהכל הולך אחר הרוב והיינו רוב השבטים אף שהן מיעוט הקהל או רוב הקהל אף שאינן אלא שבט אחד כמבואר בהדיא בדבריו שם. ולא נתחינן הכא לטעמי' דפסק זה דהכל מבואר הוא בדבריו ובהלכה ו' ובענין דהכ"מ כתב שם דפסק כרשב"א ואני הוכחתי ובררתי דכולה פיסקי' כר' יהודה דברייתא אתיא ואין כאן מקומו איך שיהיה הלא פסק בהוריות דהולכין אחר רוב הקהל ובלבד בהוראות ב"ד הגדול כמבואר שם וכן ממש פסק בפ"ז דפסח דהולכין אחר רוב הקהל כמבואר בדבריו שם וכל רוב הקהל שזכר בפסח היינו אפי' הוא שבט אחד וכר' יהודה דברייתא דהוריות וזה א"ל לפנים להמעיין ומדקדק היטב בדבריו דנשמר עצמו ולא כתב כ"א רוב הקהל והיינו כלישנא דמתני' אמנם כסברת ר' יהודה דהוריות שביאר במקומו והיינו או רוב השבטים או רוב הקהל ואף שהן שבט אחד דתרווייהו נקראו רוב הקהל אם הן רוב הנכנסין לעזרה וזהו טעמו שלא זכר בפסח כ"א סתם רוב הקהל מפני שאין חילוק כלל בין דין הוריה ובין דין דטומאה גבי קרבן פסח לענין עיקר הדין דרוב כ"א בשיעורא דרוב הקהל גופיה היאך משערין לרוב הקהל כזה בלבד הוא דיש הפרש בין הוריה לקרבן פסח ובין טומאת ציבור לשאר קרבנות הדוחין טומאה דבהוריה משערין אחר רוב יושבי א"י דוקא כדכתב בשגגות פ' י"ג הל' ב' וכן הוא הדין לענין ראייה גבי ציבור שקרב קרבנן בטומאה הולכין אחר רוב יושבי א"י כ"א בקרבן פסח בלבד אינן משערין אלא אחר רוב נכנסין לעזרה כמ"ש הוא ז"ל שם הטעם לזה דא"א לשער בענין אחר שהרי אפשר שיהיו עשרים נמנין על פסח אחד ולפיכך הוא דכתב סתם רוב הקהל גבי פסח וכל הדברים האלו מבוארין במקומן מהש"ס דהכא ומש"ס דהתם והרוצה לעמוד על שרשי הדברים יעיין בפ"ק דהוריות התם ובהאי ש"ס בהלכה ב' ובהלכה ו' וימצא מבואר הכל. נקטינן מיהת דכל מקום דכתב הרמב"ם רבים לאו כל ישראל קאמר אלא רוב הקהל דזהו פשוט לכ"ע דרובו ככולו אמנם דייקינן דאף שהן שבט אחד ורובא דקהל הוו דינן ככל ישראל בכל מקום וזה ימצא המעיין מבואר אליבא דהאמת וכזה תבין ממילא דדברי המ"א דחוין מעיקרא הן לא כקושיתו ולא כתירוצו ולרבים דקאמר הכא הרמב"ם כדאמרן הוא וניחא לן קושית הכ"מ דאין כאן קושיא כלל וכל דברי הרמב"ם נכוחים על קו הא' בל אמת הן. שוב ראיתי בדברי הכ"מ ולא הקשה על הרמב"ם כדנראה מסידור דברי המ"א אלא על רבינו יונה ז"ל שכתב וכל נס שאינו נעשה לכל ישראל או לרובן נקרא של יחיד ועל זה תמה דהא קי"ל דשבט אחד איקרי קהל וכאמת דגם על רבינו יונה לק"מ כמו שבארנו כללא דמלתא דכל מה דקי"ל דגם שבט אחד איקרי קהל היינו דוקא אם הם רוב כל קהל ישראל לפי שיעור הרוב שמשערין בכל הדינים כנזכר מלבד בקרבן פסח שהשיעור שמשערין הוא לפי הרוב הנכנסין בעזרה:

ראה פרת וכו'. לאו ממניינא הוא דהא איכא ה' ברכות בלאו הכי וכדגרים התם בדף נ"ז ע"ב אלא משום דנהר פרת אזל בבל הוא מסדר גם ברכה זו גבי חמש ברכות דבבל: ושיתקו

שנויי נוסחאות (מו"ד) עונה בד"ו עונין. (בו"ס) אמ' אבר בכי"ל אמן בשם אין עונין אחריו אמן אבר. תנחום בד"ו תנחומא.

מערכת הערוך

איזו היא אמן יתימה אמר רב הינא דין דיתיב למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה. בערוך (ע' אמן ב) איזו היא אמן יתומה רב הונא אמר הן הן ד מחייב למברכה ולא ידע מה הוא עני. ומייתי שם הערוך דקשיא ל ה לרבינו נסים ז"ל אהא דגרסינן בהחליל (סוכה נ"א ע"ב) כיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודרין והני לא שמעי הברכה אלא בהנפת הסודרין יודעין ועונין אמן יתומה. ופריק הא דתניא אין עונין אמן יתומה מפרשי בני מערבא שעל מי שחייב באותה ברכה קאמר ובענייתו אמן יצא ידי חובתו וצריך שישמע הברכה ואח"כ יענה אמן. והא דעונין אמן במניפת הסודרין בקריאת ספר תורה ולא בתפלה ולא בדבר ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן וכך מפורש בגמ' דסוכה דבני מערבא (פ"ס ה"א) בימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עומד עליה ועומד אחד מהן לקרות בתורה והיה הממונה מניף בסודרין והן עונין אמן: